

ردیف	لطفًا پاسخ سوالات را روی همین برگ بنویسید	بارم
۱	<p>بر روی نقشه شماره‌هایی نوشته شده است، مشخص کنید که این بخش‌های خاک ایران طبق کدام قراردادها و عهدنامه‌ها در دوره قاجار از ایران جدا شدند؟</p> <p>(۱)</p> <p>(۲)</p> <p>(۳)</p> <p>(۴)</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-شهریورماه ۱۴۰۳</p>	
۲	<p>به نظر شما، شاه در نظام حکومتی ایران پیش از انقلاب مشروطه چه اختیارات و جایگاهی داشت؟</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۳</p>	

۳	<p>بر روی نقشه گزینه‌هایی نوشته شده است، مشخص کنید که این بخش‌های خاک ایران طبق کدام قرارداد و عهدنامه در دوره قاجار از ایران جدا شدند؟ الف) ب)</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-شهریورماه ۱۴۰۲</p>
۴	<p>در اواخر دوره قاجار، دولت عثمانی با چه شعاری بخشی از اندیشمندان ایران را به سوی خود جلب کرد؟</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p>
۵	<p>بریگاد قزاق را توضیح دهید.</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p>
۶	<p>کدام‌یک از قراردادهای زیر به ترتیب تاریخی بین ایران و روسیه بسته شد؟</p> <p>۱) گلستان - ترکمانچای ۲) ترکمانچای - گلستان ۳) آخال - گلستان ۴) آخال - ترکمانچای</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p>
۷	<p>به نظر شما، چرا اصلاحات میرزا حسین‌خان سپهسالار، یکی از صدراعظم‌های عصر ناصری، به نتیجه نرسید؟</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-دی ماه ۱۴۰۱</p>
۸	<p>جاهای خالی را با کلمات زیر تکمیل کنید. (دو مورد اضافی است). (مونتسکیو - روسو - فتعلی‌شاه - آقامحمدخان) ۱) از اعضای اصحاب دایره‌المعارف فرانسه که بر «اهمیت انتخابات» تأکید می‌کرد نام داشت. ۲) اقتدار نظامی نادر افشار و سپس مدت کوتاهی روس‌ها را وادار به عقب‌نشینی کرد.</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-دی ماه ۱۴۰۱</p>
۹	<p>عملکرد فتحعلی شاه را در دو بُعد داخلی و خارجی مقایسه کنید.</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-شهریورماه ۱۴۰۱</p>

کدام یک از گزینه‌های سمت چپ با شماره‌های سمت راست در ارتباط است. (در ستون سمت چپ یک مورد اضافی است.)

الف) آخال	۱) معاهده جداکننده افغانستان و هرات از ایران
ب) گلستان	۲) معاهده اعطاکنده حق مصونیت قضایی (کاپیتولاسیون) به روسیه
ج) ترکمانچای	۳) عهدنامه جداکننده مناطق وسیع ایران در شرع دریای کاسپی (خزر)
د) پاریس	

۱۰

سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۱

به نظر شما قرارداد تجاری که روس‌ها ضمیمه عهدنامه ترکمانچای کردند چه نتیجه‌ای برای ایران به دنبال داشت؟

۱۱

سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-دی ماه ۱۴۰۰

حق مصونیت قضایی (کاپیتولاسیون) اولین بار در کدام معاهده بر ایران تحمیل شد؟

۱۲

سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-دی ماه ۱۴۰۰

به نظر شما چرا نیروی بریگاد قزاق در دوره قاجار کارایی چندانی نداشت؟

۱۳

سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-شهریورماه ۱۴۰۰

بر روی نقشه شماره‌هایی نوشته است، مشخص کنید که این بخش‌های خاک ایران طبق کدام معادله یا عهدنامه‌های در دوره قاجار از ایران جدا شدند؟

- ۱-.....
- ۲-.....
- ۳-.....

۱۴

سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۰

۱۵	دو محاکم عُرف و شرع در دوره‌ی قاجار چه تفاوت‌هایی با هم داشتند؟	سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۰
۱۶	حکومت قاجار برای کاستن از نفوذ روسیه و انگلستان، تلاش می‌کرد با کدام کشورها ارتباط برقرار کند؟ نتیجه چه بود؟	سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۱۷	در اواخر دوره قاجار، عثمانی با طرح چه شعاری بخشی از اندیشمندان ایرانی را به سمت خود جلب کرد؟	سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۱۸	در زمان فتح‌علی‌شاه و محمدشاه قاجار میان ایران و عثمانی چه اختلافاتی بروز کرد و چه قراردادهایی به کشمکش‌ها پایان داد؟	سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۱۹	بعد از بستن عهدنامه «فین‌کنشتاین» بین دولت قاجار و فرانسه، ناپلئون چگونه به تعهدات خود عمل کرد؟	سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۲۰	بین فرانسه (ناپلئون) و ایران در دوره فتح‌علی‌شاه چه قراردادی بسته شد؟	سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۲۱	علت توجه فرانسه (ناپلئون) به ایران در دوران قاجار چه بود؟	سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۲۲	امتیاز توتون و تنباکو بین کدام شاه قاجار و کدام فرد انگلیسی بسته شد؟ مفاد آن چه بود و به چه نامی مشهور شده است؟	سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۲۳	در داخل و خارج ایران چه کسانی مخالف قرارداد «رویتر» بودند و سرانجام آن چه شد؟	سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۲۴	در دوران ناصرالدین‌شاه، انگلیس موفق به گرفتن چه امتیازاتی از ایران شد؟	سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۲۵	در دوره قاجار، انگلیسی‌ها با قرارداد «گلداسمیت» کدام مناطق را از ایرن جدا کردند؟	سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۲۶	در اوایل دوره قاجار، انگلیس با بستن کدام معاهدات با ایران کوشید نفوذ سیاسی و اقتصادی خود را گسترش دهد؟	سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم

۲۷	هدف دولت انگلیس از جدا کردن سرزمین‌های شرقی ایران در اواخر عهد فتحعلی‌شاه قاجار چه بود؟ سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۲۸	انگلستان با تحمیل کدام قرارداد به حکومت قاجار، افغانستان و هرات را از ایران جدا کرد؟ سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۲۹	در سده ۱۸ میلادی، کدام عامل موجب توجه بیشتر انگلیسی‌ها به ایران شد؟ سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۳۰	روس‌ها در دوران قاجار چه امتیازات اقتصادی و سیاسی از ایران گرفتند؟ سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۳۱	طبق عهدنامه آخال، روس‌ها چه مناطقی از ایران را تسخیر کردند؟ سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۳۲	در دور دوم جنگ‌های روس و حکومت قاجار، کدام کشور شکست خورد؟ کدام معاهده بسته شد؟ سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۳۳	از جمله علل شروع دور دوم جنگ‌های ایران و روسیه چه بود؟ سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۳۴	جنگ اول ایران و روسیه، چگونه آغاز شد؟ سرانجام چه شد؟ و کدام معاهده در پایان جنگ منعقد شد؟ سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۳۵	واحد نظامی که ناصرالدین‌شاه، امتیاز تأسیس آن را به روسیه واگذار کرد، چه نام داشت و بیشتر تحت چه عنوانی عمل می‌کرد؟ سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۳۶	کدام اقدام روسیه در زمان قاجار، سرآغاز جنگ‌های ایران و روسیه شد؟ سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۳۷	عباس میرزا قاجار برای تجهیز ارتش ایران به سلاح‌های مدرن چه اقداماتی انجام داد؟ سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۳۸	امیرکبیر برای تشکیل ارتش حرفه‌ای و دائم ایران چه اقداماتی انجام داد؟ سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم

۳۹	ارتش ایلیاتی دوره قاجار، مجهز به چه اسلحه‌هایی بود و تا چه حد کارایی داشت؟ سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۴۰	در محاکم شرع در دوره قاجاریه، چه کسانی قضاوت می‌کردند و به چه اموری می‌رسیدند؟ سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۴۱	در دوران قاجار پرسابقه‌ترین وزارت‌خانه، کدام بود و چگونه اداره می‌شد؟ سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۴۲	محاکم عُرف در دوره قاجار به چه تخلفاتی رسیدگی می‌کرد؟ سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۴۳	نظام اداری در اوایل عصر قاجار به چند اداره و یا وزارت‌خانه محدود می‌شد؟ سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۴۴	در دوران ناصرالدین‌شاه، چه وزارت‌خانه‌هایی به تشکیلات اداری افزوده شد و وظایف وزارت‌خانه چه بود؟ سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۴۵	در دوران قاجار، حکومت ایالات و ولایات برعهده چه کسانی بود و چگونه اداره می‌شد؟ سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۴۶	صدر اعظم در دوران حکومت قاجار چه وظایفی داشت؟ سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۴۷	چرا شاهان قاجار در عمل نمی‌توانستند به طور کامل قدرت استبدادی خود را به کار بندند؟ سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۴۸	نظام حکومتی ایران تا پیش از انقلاب مشروطه، چه ویژگی داشت و مقام و جایگاه شاه در این نظام چگونه بود؟ سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۴۹	ناصرالدین‌شاه نسبت به نوگرایی و اخذ تمدن از اروپا، چه دیدگاهی داشت و چه کسی او را ترغیب می‌کرد؟ سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۵۰	چرا اصلاحات عهد ناصرالدین‌شاه به تغییر سیاسی در ایران منجر <u>نشد</u> ؟ سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم

۵۱	ناصرالدین شاه توسط چه کسی به قتل رسید؟	سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۵۲	پس از مرگ محمدشاه، چه کسی بر تخت سلطنت نشست؟ وزیر او چه کسی بود؟	سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۵۳	وزیر محمدشاه قاجار، چه کسی بود؟ چه اقداماتی در دوران وزارت خود انجام داد و چه کسی جانشین او شد؟	سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۵۴	بعد از فتحعلی شاه چه کسی به سلطنت نشست؟ وزیر او چه کسی بود؟	سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۵۵	آقامحمدخان بعد از تاجگذاری به کجاها لشکرکشی کرد و سرانجامش چه شد؟	سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۵۶	چرا در تاریخ از آقامحمدخان قاجار، به نکویی نام برده نمی شود؟	سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۵۷	علل انتخاب شهر کوچک تهران به عنوان پایتخت توسط آقامحمدخان قاجار چه بود؟	سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۵۸	تهران در اواخر دوره زندیه، چگونه ویژگی یک شهر را یافت؟	سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۵۹	آقامحمدخان برای رسیدن به حکومت، کدام نواحی را تصرف کرد و چگونه تاجگذاری کرد؟	سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۶۰	آقامحمدخان که بود و چگونه آماده رویارویی با زندیان شد؟	سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم
۶۱	پیشینه ایل قاجار را بنویسید.	سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم

۱) گلستان

۲) آخال

۳) پاریس

۴) گلداسمیت

۲) شاه در رأس هرم قدرت قرار داشت و از اختیارات نامحدودی برخوردار بود - عزل و نصب مقامهای حکومتی و اعلام جنگ و صلح از اختیارات اساسی شاه بود - شاه هر سه قوه قانونگذاری، اجرایی و قضاوت را در انحصار خود داشت - شاه خود را مالک جان و مال ایرانیان میدانست و انتظار داشت که همگان، از صدراعظم تا مردم عادی فرمانش را بیچون و چرا اطاعت کنند. (ذکر ۲ مورد کافی است).

۳) الف) پاریس (درس ۳ ص ۴۲) ب) گلستان (درس ۳ ص ۴۲)

۴) شعار «اتحاد اسلام» (درس ۳ ص ۴۶)

۵) ناصرالدین شاه امتیاز تأسیس یک واحد نظامی حرفهای با عنوان بریگاد قزاق را به روسیه واگذار کرد. (کلیدواژه: تشکیلات نظامی منظم و منسجم - فرماندهی افسران روسی - نیروی نگهبان شخص شاه و خاندان سلطنتی - دفع شورشها و اعتراضهای داخلی) (درس ۳ ص ۴۰)

۶) گزینه ۱ پاسخ صحیح است. (درس ۳ ص ۴۳-۴۲)

۷) به سبب مخالفتهای داخلی و تردیدهای ناصرالدین شاه به نتیجه نرسید. (درس ۳ ص ۲۷)

۸) ۱) روسو (درس ۲ ص ۲۸) ۲) آقامحمدخان (درس ۳ ص ۴۱)

۹) فتحعلی شاه در حفظ یکپارچگی کشور و سامان دادن به اوضاع داخلی موفق بود، اما وی در مقابله با تهاجم نظامی و نفوذ سیاسی کشورهای اروپایی ناکام بود. (درس ۳ ص ۳۴)

۱۰) شماره ۱) با «د» معاهده پاریس (درس ۳ ص ۴۴)

شماره ۲) با «ج» معاهده ترکمانچای (درس ۳ ص ۴۳)

شماره ۳) با «الف» عهدنامه آخال (درس ۳ ص ۴۳)

۱۱) نتیجهی آن گسترش نفوذ اقتصادی روسها در ایران و تسلط آنان بر بازار نیمه‌ی شمالی کشور بود. (درس ۳ ص ۴۴)

۱۲) معاهدهی ترکمانچای (درس ۳ ص ۴۳)

۱۳) این ارتش بیش‌تر به عنوان نیروی نگهبان شخص شاه و خاندان سلطنت و یا دفع‌کننده شورشها و اعتراضهای داخلی عمل می‌کرد و در حفظ مرزها و مقابله با هجوم خارجی کارایی چندانی نداشت. (درس ۳ ص ۴۰)

۱۴) ۱- معاهده گلستان

۲- عهدنامهی آخال

۳- معاهده پاریس (درس ۳ ص ۴۲)

۱۵) در محاکم عُرف به تخلفات و جرایم سیاسی و امنیتی مانند شورش، سرقت، نزاع و عدم پرداخت مالیات رسیدگی می‌شد، اما در محاکم شرع دعاوی مدنی مانند دعوای خانوادگی، ملکی و ارث حل و فصل می‌شد. برای محاکم عرف ذکر یک مورد همراه با یک مثال و برای محاکم شرع هم ذکر یک مورد به همراه مثال کفایت می‌کند. (درس ۳ ص ۴۰)

۱۶ تلاش می‌کرد با کشورهایمانند بلژیک، آمریکا، ایتالیا و اتریش ارتباط برقرار کند، اما به سبب سنگ‌اندازی روس‌ها و انگلیسی‌ها و بی‌ رغبتی این کشورها در این باره موفقیت چندانی به دست نیاورد.

۱۷ شعار «اتحاد اسلام»

۱۸ به سبب اختلافات مرزی، بدرفتاری عثمانیان با زائران ایرانی عتبات عالیات و مشکلات تجاری، تنش‌هایی میان دو کشور بروز کرد، اما با وساطت انگلیس و روسیه مذاکراتی میان ایران و عثمانی صورت گرفت و قراردادهای صلح «ارزنة الروم» اول و دوم میان آن‌ها بسته شد و به کشمکش‌ها پایان داد.

۱۹ هیئتی نظامی از فرانسه برای تعلیم و تجهیز سپاه ایران به ایران آمد و در مدت کوتاهی اقدامات مفیدی در این زمینه انجام شد. اتحاد سیاسی و نظامی ایران و فرانسه زیاد دوام نیاورد، زیرا ناپلئون اندکی بعد تمام تعهدات خود را در برابر ایران زیر پا گذاشت و با روسیه صلح کرد، هیئت فرانسوی را از ایران فراخواند و حکومت قاجار را در مقابل روس‌ها تنها گذاشت.

۲۰ فین‌کنشتاین

۲۱ ناپلئون امپراتور فرانسه که سیاست توسعه‌طلبانه در اروپا و جهان داشت با مانع بزرگی چون انگلستان روبه‌رو شد که به دلیل جزیره‌ای بودن و داشتن نیروی دریایی قدرتمند، توان رویارویی مستقیم با آن را نداشت و تصمیم گرفت رقیب خود را با هجوم به مستعمراتش از پای درآورد. از این رو نخست مصر را گرفت و سپس درصدد حمله به هندوستان برآمد و ایران مناسب‌ترین راه برای دستیابی به هندوستان بود.

۲۲ در ماجرای امتیاز توتون و تنباکو، ناصرالدین‌شاه در برابر دریافت مبلغی ناچیز و یک چهارم سود سالانه، انحصار خرید و فروش توتون و تنباکو در داخل و خارج ایران را به مدت پنجاه سال به یک انگلیسی به نام تالبوت واگذار شد. از این رو این قرارداد به قرارداد تالبوت مشهور شده است و به این عهدنامه رژی نیز می‌گویند.

۲۳ روس‌ها از منافع سرشار این قرارداد برای رقیبشان انگلستان ناراضی بودند و اعتراض کردند و خواستار لغو آن شدند. در داخل کشور نیز مخالفت‌های شدیدی با این امتیاز صورت گرفت و مجتهد بزرگ تهران، حاج ملاعلی کنی به شدت با آن مخالفت کرد و ناصرالدین‌شاه مجبور به لغو این قرارداد شد و رویت‌ر هم در نهایت موفق شد امتیاز بانک شاهنشاهی را به مدت شصت سال به دست آورد.

۲۴ امتیازهای رویت‌ر، بانک شاهنشاهی، توتون و تنباکو (رژی یا تالبوت)

۲۵ مناطقی از سیستان و بلوچستان را از ایران جدا و ضمیمه خاک هندوستان کردند.

۲۶ معاهدات مجمل و مفصل

۲۷ از اواخر عهد فتح‌علی‌شاه، دولت انگلیس درصدد برآمد که با جدا کردن سرزمین‌های شرقی ایران، منطقه‌ای حائل و تحت نفوذ خود در مرزهای هندوستان به وجود آورد.

۲۸ معاهده پاریس

۲۹ سلطه استعماری انگلستان بر هندوستان

۳۰ تأسیس بانک استقراضی، شیلات شمال، تأسیس نیروی قزاق

۳۱ مناطق وسیعی از سرزمین‌های ایرانی در شرق دریای کاسپی (خوارزم و ماوراءالنهر) را تسخیر کردند.

۳۲ در ابتدای جنگ نیروهای ایرانی به فرماندهی عباس میرزا به سرعت بسیاری از مناطق اشغالی را آزاد کردند، اما روسیه با تمام قوا و تجهیزات نظامی خود وارد عرصه کارزار شد و در شرایطی که انگلستان برخلاف تعهداتش از کمک مالی و نظامی به ایران خودداری می‌کرد، سپاه ایران را شکست داد و حکومت قاجار را وادار به پذیرش «معاهده ترکمنچای» کرد.

۳۳ یکی مشخص نبودن خطوط مرزی در عهدنامه گلستان و ادعاهای ارضی جدید روس‌ها و دیگری فریاد کمک‌خواهی مردم مسلمان شهرها و روستاهایی بود که به واسطه معاهده گلستان تحت سلطه و ستم روس‌ها قرار گرفته بودند. یا صدور فتوای جهاد برخی از علما، عده زیادی از ایرانیان آماده جهاد شدند و حکومت قاجار را به اقدام نظامی برای آزادی سرزمین‌های ایران ترغیب کردند.

۳۴ دور اول جنگ‌های روس و ایران، با هجوم نظامی روس آغاز شد، در طی ۱۰ سال جنگ، سپاهیان ایران به فرماندهی عباس میرزا، رشادت چشمگیری از خود نشان دادند و در مواردی، روس‌ها را شکست دادند. این دور از جنگ‌ها سرانجام به سبب عدم توازن قدرت نظامی و اقتصادی دو کشور، ضعف سیاسی حکومت قاجار و پیمان‌شکنی فرانسه و انگلیس به پیروزی روسیه و انعقاد «معاهده گلستان» انجامید.

۳۵ نیروی بریگاد قزاق، تشکیلات منسجم و منظمی بود که تا اواخر حکومت قاجار، تحت فرماندهی افسران روسی فعالیت می‌کرد. نفرات آن کمتر از ۱۰ هزار نفر بود و بیشتر به عنوان نیروی نگهبان شخصی شاه و خاندان سلطنت و دفع‌کننده شورش‌های داخلی عمل می‌کرد و در حفظ مرزها و مقابله با هجوم خارجی کارایی چندانی نداشت.

۳۶ در زمان حکومت فتح‌علی‌شاه قاجار و پس از آنکه حاکم گرجستان خود را تحت حمایت دولت روسیه قرار داد، روس‌ها به منطقه قفقاز لشکرکشی کردند و گرجستان را تصرف نمودند. این اقدام سرآغاز جنگ‌های ایران و روسیه شد.

۳۷ عباس میرزا فرمانده جنگ‌های ایران و روس، درصدد برآمد با استفاده از دانش و تجارب کارشناسان نظامی فرانسه و انگلیس، ارتش ایران را تجدید سازمان و مجهز به سلاح‌های مدرن کند، اما تلاش‌های او به دلیل پیمان‌شکنی دولت فرانسه، بدعهدی دولت انگلیس و موانع و مشکلات داخلی بی‌نتیجه ماند.

۳۸ یکی از مقاصد او از تأسیس مدرسه دارالفنون، آموختن دانش نظامی جدید و اشاعه آن و نیز تقویت توان جنگی و دفاعی کشور بود. پس از امیرکبیر این اقدام نوگرانه او به دست فراموشی شمرده شد.

۳۹ آقامحمدخان قاجار با استفاده از جنگاوران ایل خود و دیگر ایل‌ها قدرت را به دست گرفت. این ارتش مجهز به تیروکمان، گرز، شمشیر و تفنگ‌های فتیه‌ای بود و به ندرت از توپخانه استفاده می‌کرد و در جنگ با ارتش‌های اروپایی و به خصوص ارتش روسیه که حرفه‌ای، آموزش‌دیده و مجهز به سلاح‌های آتشین جدید بود، ناکارآمدی خود را نشان داد.

۴۰ محاکم شرع دعاوی مدنی مثل دعوای خانوادگی، ملکی و ارث را حل و فصل می‌کردند. در این محاکم روحانیون قضاوت می‌کردند و هزینه‌های رسیدگی برعهده طرفین بود.

پرسابقه‌ترین، وزارت مالیه به ریاست مستوفی‌الممالک بود و مستوفیانی که نسل در نسل به شغل مستوفیگری اشتغال داشتند آن را اداره می‌کردند. مستوفیان مسئولیت محاسبه و گردآوری مالیات‌ها و نظارت بر املاک دیوانی و سلطنتی (خاصه) را برعهده داشتند.

به تخلفات و جرائم سیاسی و امنیتی مانند شورش، سرقت، نزاع و عدم پرداخت مالیات رسیدگی می‌کردند. این محاکم را قضات و مأمورانی اداره می‌کردند که از مقام‌های حکومتی فرمان می‌بردند و حقوق می‌گرفتند.

وزارت‌خانه قدیمی مالیه، جنگ، عدلیه، امور خارجه

داخله، تجارت، معارف و فواید عامه، پست و تلگراف. وزارت‌خانه‌ها اغلب مکان تجهیزات کارکنان حقوق‌بگیر، دواير محلی و حتی بایگانی منظم نداشتند و دامنه فعالیتشان به ندرت از پایتخت فراتر می‌رفت. اداره آن‌ها اغلب به شکل موروثی در اختیار خانواده‌های سرشناس بود و گاه سمت‌های اداری را میان خود خرید و فروش می‌کردند.

والیان و حاکمان ایالات و ولایات شهرها و روستاها از میان خاندان‌های زمین‌دار، اعیان یا بزرگان محلی، سران ایلات و عشایر و شاهزادگان قاجاری برگزیده می‌شدند. اینها تا حدودی خودمختار بودند و بخش اعظم درآمد منطقه تحت فرمان خویش را برای خود برمی‌داشتند. والیان با زیردستان خود رفتاری مستبدانه داشتند.

بعد از شاه وزیر اعظم یا صدر اعظم قرار داشت. وی می‌توانست در تمام امور کشور اظهارنظر و مداخله کند، به حضور شاه برسد و برای وی نامه بنویسد و از موقعیت خود برای اصلاح امور کشور، رونق کسب و کار و رفاه مردم بهره ببرد. اما وزیران و صدراعظم‌ها در دوران قاجار امنیت جانی و مالی کافی نداشتند.

زیرا از یک سو فاقد ابزارهای لازم، مانند نظام اداری کارآمد و ارتش ثابت و حرفه‌ای، برای اعمال قدرت مطلقه بودند و از سوی دیگر، نفوذ اجتماعی و دینی روحانیت و مراجع شیعه، قدرت سیاسی و نظامی ایلات و نفوذ و دخالت قدرت‌های استعمارگر دامنه قدرت و اختیار شاهان را تا حدودی محدود می‌کرد.

نظام حکومتی ایران، پادشاهی مطلقه و استبدادی بود. در چنین نظامی شاه در رأس هرم قدرت قرار داشت و از اختیارات نامحدود برخوردار بود، عزل و نصب مقام‌های حکومتی و اعلام جنگ و صلح از جمله اختیارات اساسی او بود و شاه هر سه قوه قانون‌گذاری اجرایی و قضاوت را در اختیار خود داشت.

ناصرالدین‌شاه شور و اشتیاق فراوانی به نوگرایی و اخذ تمدن اروپایی نشان می‌داد. او در دوران شاهی خود طی سه مسافرت خارجی از چند کشور اروپایی دیدن کرد و تحت تأثیر پیشرفت‌های علمی و صنعتی اروپاییان قرار گرفت. میرزا حسین‌خان سپهسالار، صدراعظم ناصرالدین‌شاه نقش مؤثری در تشویق شاه برای سفر به فرنگ، اخذ تمدن اروپایی و ترغیب وی به دادن امتیازهای فراوان به انگلیس و روس تزاری داشت.

ناصرالدین‌شاه اگرچه ضرورت نوگرایی و جبران عقب‌ماندگی کشور را درک کرده بود، از نتایج سیاسی آن که کاهش قدرت و اختیارات نامحدود شاه بود، به شدت وحشت داشت. او مدرسه دارالفنون را نماد ترقی قلمداد می‌کرد و علاقه فراوانی به انتشار کتاب و روزنامه داشت اما در عین حال، از نشر اندیشه سیاسی جدید و افکار مشروطه‌خواهی و جمهوری‌خواهی در ایران بیمناک بود. از این رو اصلاحات عهد او به تغییر اساسی منجر نشد.

میرزا رضا کرمانی که از هواداران سیدجمال‌الدین اسدآبادی بود.

ولیعهد او ناصرالدین میرزا - میرزا تقی‌خان فراهانی ملقب به امیرکبیر

میرزا ابوالقاسم خان قائم مقام فراهانی، که با تدابیر خود و سرکوب مخالفان و مدعیان سلطنت، محمد میرزا را به تخت پادشاهی نشاند. اگر چه تدابیر قائم مقام موجب سروسامان یافتن امور کشور شد، اما ایستادگی او مقابل انگلیس و تلاش برای کاستن دخالت محمدشاه و درباریان در امور کشور، موجب دسیسه مخالفان و بدبینی شاه شد و قائم مقام از مقام وزارت خلع و کشته شد و حاج میرزا آقاسی به جای او نشست.

محمد میرزا فرزند عباس میرزا و نوه فتحعلی شاه - میرزا ابوالقاسم خان قائم مقام فراهانی

به عزم برچیدن حکومت جانشینان نادرشاه و دستیابی به غنایم وی، راه خراسان را در پیش گرفت و سپس به منظور برقراری امنیت به منطقه قفقاز لشکرکشی کرد و در همین زمان به دست چند تن از همراهانش به قتل رسید.

آقامحمدخان برای ایجاد یکپارچگی سیاسی و بازگرداندن حاکمیت دولت مرکزی به سرتاسر قلمرو ایران بسیار کوشید، ولی به سبب بی‌رحمی و کینه‌توزی‌اش در برخورد با مخالفان و رقیبان در تاریخ نام او به نکویی برده نمی‌شود.

نزدیک بودن به خاستگاه ایل قاجار در مازندران و استرآباد، موقعیت راهبردی و ارتباطی مناسب، وجود منابع آب کافی، آب و هوای مناسب، هم‌جواری با سکونتگاه ایلات افشار و ساوجبلاغ و خلج‌های ساوه و غرب ورامین که طرفدار آقامحمدخان بودند.

تهران به تدریج با مجهز شدن به بناهایی با کارکردهای سیاسی، نظامی، مذهبی و اقتصادی و داشتن جمعیت کافی، در اواخر دوره زندیه ویژگی یک شهر را یافت.

او نواحی شمالی و مرکزی ایران را تصرف کرد و تهران را پایتخت خود قرار داد. با غلبه بر لطفعلی خان زند و سرکوب طغیان سرزمین گرجستان، در سال ۱۱۷۴ شمسی در تهران تاجگذاری کرد.

آقامحمدخان پسر بزرگ محمدحسن خان قاجار بود که پس از کشته شدن پدرش به عنوان گروگان در شیراز، پایتخت کریم خان زند به سر می‌برد. پس از مرگ کریم خان، از شیراز به استرآباد (گرگان) رفت و با متحد کردن افراد ایل قاجار، آماده رویارویی با زیدیان شد.

ایل قاجار از ایل‌های قزلباش بود که به شاه اسماعیل صفوی در تأسیس حکومت یاری رساندند. شاه عباس اول برای مقابله با حملات ازبکان، ایل قاجار را به مناطق شمال شرقی ایران کوچاند و در ناحیه استرآباد (دشت گرگان) اسکان داد. قاجاریان پس از سقوط صفویه برای مقابله با افغان‌های شورشی به تهماسب دوم پیوستند. سران ایل قاجار همواره در اندیشه به دست گرفتن قدرت کشمکش داشتند و دو تن از آنان (فتحعلی خان و پسرش محمدحسن خان) جان بر سر این هدف گذاشتند.

